

CZU: 376.091

DOI: 10.46727/c.v2.16-17-05-2024.p116-121

ȘCOALA INCLUZIVĂ – ASPECTE TEORETICE ȘI PRAXIOLOGICE ALE EDUCAȚIEI INCLUZIVE A ELEVILOR CU C.E.S. DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL DE MASĂ

INCLUSIVE SCHOOL – THEORETICAL AND PRAXIOLOGICAL ASPECTS OF THE INCLUSIVE EDUCATION OF STUDENTS WITH C.E.S. FROM MASS EDUCATION

*Toma Mihaela, drd.,
USM, Republica Moldova*

*Toma Mihaela, PhD student
MSU, Republic of Moldova
ORCID: 0000-0002-9912-6089
tmihaela86@yahoo.com*

Rezumat: În cadrul acestui articol sunt prezentate aspecte teoretice și practice cu privire la procesul de incluziune al elevilor cu cerințe educaționale speciale în instituțiile din învățământul de masă, fiind școlarizați alături de elevii tipici, generează anumite provocări atât pentru cadrele didactice de la clasă, în raport cu pregătirea profesională în domeniul educației incluzive, măiestria pedagogică în practica didactică, punând accent pe colaborarea cu toți actorii implicați în acest proces, care vor lucra ca o echipă cât și pentru instituția de învățământ în sine, care trebuie să devină o școală incluzivă, adaptându-se permanent la nevoile pe care le au această categorie de elevi, la nivelul unităților școlare. De asemenea, la fel de importantă este și integrarea elevului cu necesități speciale în context socio-cultural, în mediul familial, pe lângă incluziunea educațională, la nivelul instituției de învățământ și al clasei, deoarece este necesară informarea, sensibilizarea, respectiv conștientizarea faptului că trebuie să se implice în acest proces comun, părinții elevilor, dar și alți membri din comunitatea locală, pentru a contribui la asigurarea unui demers educațional favorabil, care pe parcursul școlarizării elevului cu cerințe educaționale speciale, facilitează o dezvoltare adecvată, pe toate planurile.

Cuvinte-cheie: incluziune, școala incluzivă, nevoi speciale

Abstract: In this article, theoretical and practical aspects regarding the inclusion process are presented of students with special educational needs in mainstream education institutions, being schooled alongside typical students, generates certain challenges both for classroom teachers, in relation to professional training in the field of inclusive education, pedagogical mastery in teaching practice, emphasizing collaboration with all the actors involved in this process, who will work as a team as well as for the educational institution itself, which must become an inclusive school, permanently adapting to the needs of this category of students, at the unit level schools. Equally important is the integration of the student with special needs in the socio-cultural context, in the family environment, in addition to educational inclusion, at the level of the educational institution and the class, because it is necessary to inform, sensitize, respectively awareness of the fact that to get involved in this common process, the students' parents, but also other members of the local community, to contribute to ensuring a favorable educational approach, which during the schooling of the student with special educational requirements, facilitates an adequate development, on all levels.

Keywords: inclusion, inclusive school, special needs

Incluziunea elevilor cu cerințe educaționale speciale este un proces complex, ce presupune ca instituțiile din învățământul de masă să asigure o educație de calitate pentru toți copiii, prin manifestarea unor atitudini de nondiscriminare și să nu se ajungă până la excluziunea acestora din sistemul de învățământ sau în orice alt context.

Actele normative și legile care îl ocrotește pe copilul cu cerințe educaționale speciale se află în concordanță cu principiile-cheie ale incluziunii Asociația Națională pentru Educația Cerințelor Speciale în Marea Britanie – NASEN, 1999): principiul drepturilor egale, unicității și individualizării, diversității, accesului și participării, dezvoltării, incluziunii, dezinstituționalizării și normalizării [1, p. 16].

Instituțiile din învățământul de masă trebuie să fie niște școli prietenoase, să manifeste deschidere, toleranță, să îi valorizeze pe toți elevii cărora li se adresează, adaptându-se la diversitatea nevoilor acestora, în plan educațională, dat totodată și în raport cu particularitățile psihice ce se răsfrâng în procesul de învățare și dezvoltare a acestei categorii de elevi.

Instruirea elevilor cu cerințe educaționale speciale trebuie să fie fundamentată pe respectarea drepturilor consemnate în legislația internațională, cu privire la combaterea acțiunilor de segregare pe motive de naționalitate, statut social, religie, rasă, etnie, în mediul socio-educational.

Un prim pas important este informarea și conștientizarea din partea conducerii unităților școlare și a cadrelor didactice, asupra faptului că este necesară formarea profesională continuă în domeniul educației incluzive, să ofere sprijin psihologic și educațional, împreună cu profesorul de sprijin, cu alți specialiști care sunt implicați, care fac parte din echipa care lucrează cu elevul cu cerințe educaționale speciale, prin adaptarea și adecvarea traseului educațional, în funcție de nevoile individuale pe care le cere, conform tipului și gradului de dizabilitate în care este încadrat.

De asemenea, perfecționarea profesională în domeniul educației incluzive pentru cadrele didactice din unitățile școlare din învățământul de masă, ar putea facilita diminuarea sau chiar înlăturarea ideilor preconcepute despre copiii/persoanele cu cerințe educaționale, în mod general, deoarece aceștia ei înșiși și-au schimbat părerea, iar prin propriul exemplu, pot avea la rândul lor efecte pozitive asupra părinților elevilor tipici, pentru a le prezenta mai multe informații teoretice despre aceste situații particulare ale copiilor în cauză, a elementelor de specificitate în privința deficiențelor, dar se pot adresa și elevilor tipici, cu scopul de a-i încuraja să socializeze, să interacționeze, să formeze relații de prietenie, să le ofere suport când aceștia le solicită ajutorul la soluționarea unor sarcini mai dificile sau în diferite situații în care ei se află în impas.

Lucrul în echipă sau team-teaching, este esențială în implementarea și aplicarea practicilor incluzive în unitățile școlare de învățământ public, pentru elevul cu cerințe educaționale speciale, constă în colaborarea efectivă între cadrele didactice/ învățătorul de la clasă, profesorul de sprijin, logoped, psihologul școlii, consilierul școlar, personalul medical și implicit un parteneriat solid între personalul școlii și familia elevilor tipici și cei cu cerințe speciale, poate fi și în cooperare cu personal specializat din învățământul special, prin încheierea unui acord de parteneriat, în vederea oferirii unor servicii educaționale care contribuie la îmbunătățirea stării de sănătate a elevilor cu cerințe educaționale speciale sau recuperarea problemelor cu care se confruntă.

În procesul instructiv-educativ al elevilor cu cerințe educaționale speciale, integrați în clasele din învățământul de masă, cadrele didactice trebuie să elaboreze în colaborare, programe educaționale adaptate, iar împreună cu profesorul de sprijin vor întocmi un plan individualizat personalizat sau un plan educațional individualizat cu profesorul itinerant, în cazul unui elev cu C.E.S. școlarizat la

domiciliu, în funcție de necesitățile speciale pe care le deține, în conformitate cu vârsta mintală, având în vedere la nivel cognitiv discrepanța dintre vârsta cronologică, la elaborarea acestor planuri de intervenție trebuie să aibă o contribuție toți actorii care iau parte la acest proces, inclusiv elevul pentru care se pregătește, deoarece este foarte importantă opinia lui față de toate aspectele structurate în acest plan individualizat.

Ulterior după o anumită perioadă de punere în practică al acestui instrument se va efectua o reevaluare, în vederea adăugării unor anumite informații, pot să apară anumite modificări pe parcurs, iar acest plan personalizat poate fi îmbunătățit, prin observarea directă a elevului cu cerințe educaționale speciale de către echipa de lucru, identificând activitățile preferate ale elevului cu deficiențe, dar și cele care nu i-au plăcut, comportamentul și reacțiile în timpul derulării acestui plan adaptat, în cadrul demersului educațional, precum și impactul asupra elevului cu C.E.S, dar și rezultatele obținute, performanțele școlare semnificative la disciplinele la care i se oferă sprijin suplimentar, progresul școlar înregistrat de elevul cu nevoi speciale [2, p. 37].

Un rol extrem de important îl deține și facilitatorul, care sprijină copilul aflat în dificultate și îi oferă ajutor pe parcursul activităților școlare și extracurriculare.

Facilitatorul poate fi unul dintre părinți sau asistentul personal, iar pentru copiii cu grad de handicap accentuat, o persoană aleasă de părinți, cu care copilul interacționează și are formată o relație de atașament sau un specialist desemnat de părinți/reprezentantul legal.

De asemenea, elevii cu nevoi speciale, împreună cu părinții lor necesită ședințe de consiliere psihologică, prin intermediul căreia se poate favoriza dezvoltarea unor conduite adecvate, în funcție de situațiile în care se află acesta, cum ar fi de gestionare a unor situații-problemă, maximizarea stimei de sine, reducerea sau stoparea sentimentului de autoînvinovățire a părinților copiilor cu cerințe educaționale speciale pentru dificultățile pe care le întâmpină aceștia, de creștere a sentimentului de apartenență în cadrul unui grup, intensificarea nivelului de interacțiune cu celelalte persoane din jur, contribuind la crearea unor relații fondate pe respect, empatie, încredere, toleranță, dar și ameliorarea relației părinte-copil, toate acestea facilitând constituirea unei imagini de sine pozitive și diminuarea sentimentului de inferioritate, marginalizare sau discriminare, ce reflectă rolul psihologului și/sau al consilierului școlar.

Procesul de consiliere se adresează persoanelor pentru a le facilita cunoașterea și clarificarea unor incertitudini sau neclarități în legătură cu viața personală, pentru îndeplinirea obiectivelor pe care și le-a propus individual, să găsească rezolvare la problemele sale existențiale și să fie capabili să ia decizii pe baza unor examinări efective a potențialului de care dispun aceștia, în raport cu particularitățile de vârstă și de progres ale subiecților și consolidarea unei relații pozitive între specialist și persoana consiliată.

Procesul de consiliere presupune trei dimensiuni: sarcina- menționează pe cine sau pe ce se axează intervenția de consiliere; scopul procedurii – este raportată la nevoia acesteia, prevenirea sau optimizarea eșecului școlar, impulsivitatea dezvoltării personale și ocupaționale; metoda de intervenție – indică concret modul de realizare a intervenției.

Consilierea de tip individual presupune organizarea unei activități, prin intermediul căreia consilierul conferă o situație de învățare, iar persoana consiliată este ajutată să-și sesizeze propria situație și să preconizeze altele viitoare, când va avea capacitatea de a valorifica mult mai bine trăsăturile propriei personalități și potențialul pe care îl are fiecare în parte.

Consilierul intră în legătură cu elevii cu cerințe educaționale speciale pentru a le oferi susținere, dar foarte important este faptul că nu au voie să ia decizii în locul lor.

Astfel, include ghidarea unor principii ce țin de modalitatea desfășurării ședințelor de consiliere a elevilor cu nevoi speciale: dreptul copilului consiliat de a lua decizii singuri, necesită doar îndrumarea acestuia în acest demers; stimularea elevului consiliat, în vederea evoluției lui spre obiectivul propus; analizarea problemei sau circumstanței persoanei consiliate, prin consimțământ comun în stabilirea obiectivelor intervenției.

Consilierea elevilor cu dizabilități reprezintă caracteristici specifice și se derulează în colaborare și cu alți specialiști (spre exemplu, psihologi, psihopedagogi, medici, asistenți sociali), antrenând și familia, în vederea evoluției și gradul dezvoltării personale a elevului cu cerințe educaționale speciale.

Consilierul școlar își planifică următoarele scopuri în cadrul unui program, stabilit anterior: descoperirea caracteristicilor psihointelectuale și aptitudinale ale elevului cu necesități speciale și exigențele personale în domeniul educației incluzive; să expună oferta educațională acestor elevi; să verifice situația materială a copilului cu C.E.S., dar și a avantajelor obținute din partea statului sau a administrației locale.

Consilierii școlari din unitățile de învățământ trebuie să asigure orientarea școlară și profesională a elevilor cu cerințe educaționale speciale: să țină cont de diagnosticul clinic al acestora, decizia de orientare spre învățământul special va avea un caracter temporar, astfel copilul putând oricând să revină pentru reevaluare complexă și reorientare.

În cazul în care rezultatele elevilor cu C.E.S., sub toate aspectele, sunt bune cu posibilitatea de a se reîntoarce la învățământul obișnuit, urmărind și progresul școlar obținut în timpul școlarizării anterioare; încurajarea modificărilor legislative, la nivel administrativ și instituțional, prin modificarea practicii de orientare școlară și profesională a tinerilor cu cerințe speciale; schimbarea atitudinii față de elevii/tinerii cu dizabilități și disponibilitatea de a acorda suport material și de resurse umane pentru furnizarea serviciilor de sprijin necesare acesteia.

Serviciile de sprijin și programele de intervenție cerute de serviciile de consiliere sunt eficiente în momentul în care evaluarea persoanei cu cerințe educaționale speciale (copil, adolescent, tânăr) este complexă și validă; o completare, alături de evaluările (medicală, socială), evaluarea de natură psihologică se axează pe diversitatea culturală și lingvistică, barierele de comunicare și cauzele comportamentului indezirabil, iar evaluarea pedagogică are bazează pe delimitarea cauzate de dizabilitate, în concordanță cu un curriculum școlar adaptat, individualizat și programe de pregătire profesională adecvate, în funcție de nevoile copiilor cu cerințe educaționale speciale.

De asemenea, la fel de importantă este și implicarea familiei în demersul educațional al elevilor cu cerințe educaționale speciale, prin intermediul unui parteneriat activ dintre școală-familie și elev, dar și relația dintre elev-elev, în cadrul clasei, prin formarea unui climat educațional adaptat.

Acesta favorizează însușirea de cunoștințe pentru valorificarea și exersarea abilităților, priceperilor și deprinderilor pe care le deține, în vederea dezvoltării lor în competențe, iar formarea unui minim de competențe vor contribui la creșterea încrederii în forțele proprii, care generează și maximizarea nivelului de stimă de sine, simțindu-se util, egal față cu ceilalți, li se va reduce sentimentul de inferioritate față de ceilalți membri din comunitate, conducând la o bună integrare ulterioară, în plan profesional.

Responsabilizarea și implicarea membrilor comunității locale în procesul de incluziune al elevilor cu cerințe educaționale speciale în școlile din învățământul de masă, include organizarea și desfășurarea unor activități comune atât în cadrul școlii, cât și la nivel socio-cultural, istoric, în vederea schimbării atitudinilor din partea celorlalți elevi sau din partea celorlalte persoane din comunitate, prin acceptarea deosebirilor dintre ei, contribuind la dezvoltarea elevilor cu nevoi speciale, prin cunoașterea necesităților acestora, oferindu-le sprijin în diferite situații-problemă, demonstrând respectarea lor, în calitate de ființe umane, toleranță, empatie, pentru o integrare socială optimă.

Literatura de specialitate actuală a evidențiat atât problemele ce țin de extinderea intereselor asupra cunoașterii și explicării științifice a dezvoltării discordante a personalității, cât și sporirea măsurilor de combaterea, ameliorare a unei evoluții dizarmonice a conduitelor comportamentale de adaptare și integrare în diferite situații.

Școala incluzivă trebuie să asigure condiții incluzive pentru organizarea demersului de recuperare prin învățare, modalități accesibile de abordare individualizată și adaptată a dimensiunilor personalității copilului în funcție de tipul și gradul deficienței.

Un exemplu praxiologic din practica pedagogică este considerat unul dintre cele mai eficiente modalități de organizare a activităților educaționale este sub formă de joc, respectiv elevilor cu cerințe educaționale speciale este foarte benefică învățarea prin joc, ce implică anumite sarcini de învățare, în funcție de tema propusă, întrucât elevii nu se vor simți forțați să își însușească anumite cunoștințe impuse, într-un anumit interval orar bine stabilit, după un format specific, ei se simt liberi, iar ideea de joacă le generează o stare de bine și învață cu plăcere, fiind mult mai implicați și activi, în cadrul acestor activități.

De asemenea, în școlile din învățământul de masă, alături de joc, sunt organizate și alte tipuri de activități educaționale pentru elevii cu cerințe educaționale speciale, iar în cadrul acestora pot fi inserate jocuri, deoarece ei au tendința să obosească mai repede, să își piardă concentrarea, acestea pot fi doar pe termen scurt, iar din cauza unor stimuli de orice natură, să își reorienteze atenția instant.

Instituția de învățământ și procesul instructiv-educativ al unui elev constituie mai mult decât joc, dar fără echilibrul furnizat de joc ele nu are eficiență, dacă nu va prelua de la joc, elanul și ritmurile, pentru a le acorda un scop înalt, ea nu-și va îndeplini înfăptui sarcina ei unică de a-l susține pe copil să cucerească umanitatea.

Importantă este și includerea terapiilor în instruirea elevilor cu cerințe educaționale speciale, cum ar fi ludoterapia sau a inserției jocului ca metodă de educație în procesul de predare - învățare are asupra elevului același efect: pansament pentru răni sufletești, frustrări, supărări, imposibilitatea

de a-și exprima emoțiile, adică tot ce ține de un debut școlar încă din perioada preșcolară, din punctul lui de vedere: lipsa libertății, câteodată și a creativității, a imaginației, a creării de noi jocuri, toate fiind uneori îngrădite de școală[3, p. 317, 318].

Școala și familia dețin un rol foarte important în procesul de incluziune al copiilor cu cerințe educaționale speciale în cadrul școlilor din învățământul de masă, aceștia din urmă trebuie să știe în permanență că sunt sprijiniți și stimulați, pentru a nu-și pierde interesul și motivația pentru procesul de învățare, precum și pentru a putea depăși favorabil dificultățile care pot să apară atât în plan educațional, cât și social, pe parcursul dezvoltării lor.

Instituțiile din învățământul de masă trebuie să se adapteze nevoilor identificate la beneficiarii pe care îi școlarizează, asigurând condiții optime, un mediu educațional incluziv, pentru desfășurarea procesului de incluziune alături de elevii tipici, în vederea valorificării potențialului individual, utilizarea abilităților, aptitudinilor și deprinderilor pe care le posedă, transformându-le în competențe, obținând performanțe școlare sporite.

Bibliografie

1. CERNEI, A. *Educația incluzivă: dimensiuni, provocări, soluții-Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*. ediția a V-a. Bălți:S.n.,2019.352 p. ISBN:978-9975-3302-8-2.
2. GHERGUȚ, A., *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale: strategii de educație integrate*. Iași: Polirom, 2001. 200 p. ISBN: 973-683-819-6.
3. GHERGUȚ, A., *Sinteze de psihopedagogie specială. Ghid pentru concursuri și examene de obținere a gradelor didactice*. ediția a III-a Iași: Polirom, 2013. 528 p. ISBN: 978-9734-6338-6-9.